

## סיכום

צריכות להיות חלקות כלל, וכן דעת הרש"ש, על פי פשוט המשנה במידות על אבני המזבח שהוצאו מעומק האדמה. גם לדעה זו, נראה שיש עדיפות לקחת אבנים חלקות, כדי לוודא שלא נפגמו, או להידור מצוה (כלילא דוורדא). יש שנקטו כחומרות שתי השיטות, שנדרשת אבן חלקה מטבעה ואסור לסתתה בשום אופן (יעב"ץ, ועוד). שיטת הרמב"ם בדין זה אינה ברורה לגמרי, ויש מקום רב להבין שדעתו כראב"ע. מקורות רבים בנושא זה עשויים להתפרש לכאן ולכאן.

## מערכה קב. הנקבים בקרנות המזבח (נד,ב)

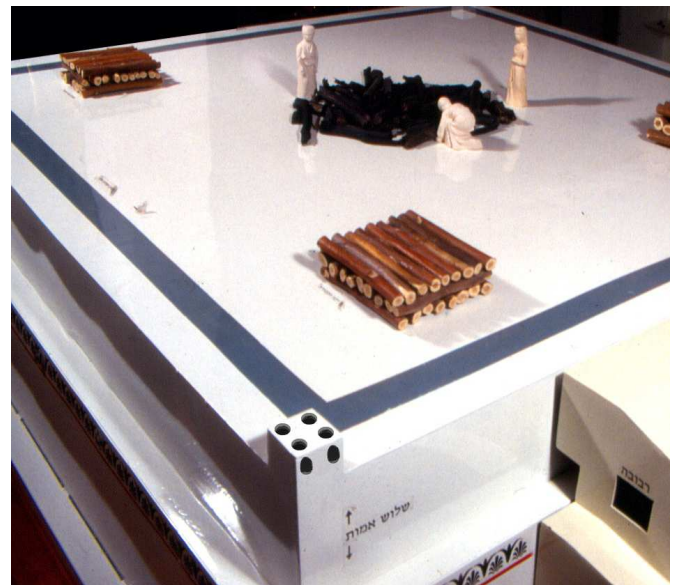
**דעת רש"י: הנקבים בראש המזבח, ותפקידם לקבל את דם החטאת**

רש"י מפרש: "קרנות של מזבח חלולות היו – נקבים נקבים עמוקים (היו. שטמ"ק) בארבעתן, שיפול דם החטאת ויבלע לתוכו. כמזרק כזויות מזבח – אלמא בית קיבול יש [להם. שטמ"ק] כמזרקים". מאיזכור דם החטאת, הניתן בחציו העליון של המזבח, מתברר שרש"י מפרש את הדברים על הקרנות שבראש המזבח. כך גם משתמע מלשונו 'בארבעתן', שכן הגמ' כאן עוסקת בדעת רב, שבזויות המזבח בתחתיתו היו שלוש קרנות בלבד ולא היה יסוד בדרום מזרח.

תוס' (ד"ה ומלאו) מקשים על רש"י, שמתנות החטאת לא היו בגג הקרנות, אלא בצד הקרן, כנגד חודה, כמבואר בגמ' לעיל (נג,א), וראה מערכה קיז, שיש אומרים שאין מצוה כלל לתת על הקרן הבולטת מן המזבח). ביישוב קושיה זו כתבו המפרשים, שעל כל פנים מעט מן הדם עשוי להכנס לקרנות (צאן קדשים; תוספת קדושה<sup>2</sup>). יש שפירשו, מכח קושיה זו, שכוונת רש"י שהנקבים לא היו פתוחים כלפי מעלה, אלא לצד, וכך דם החטאת נבלע במזבח (מעשה חושב פ"ו אות ג; הר"מ קאזיס מידות ג,א; קדשי דוד). על פי דרך זו לא מדובר על חלל גדול בקרן, אלא על סידרה של נקבים קטנים, וכמשתמע מלשון רש"י "נקבים נקבים", וכן בד"ה דמחית:

בתורה נאמר שאבני המזבח צריכות להיות "אבנים שלמות". שתי שיטות עיקריות מצינו בפירושו מושג זה: שיטת רוב הראשונים שהכוונה לאבנים חלקות, כדברי הגמ' כאן אודות "חלוקי אבנים", ולדעה זו מותר אף לסתת את האבנים לשם כך, אך לא על ידי ברזל (רש"י, תוס', תוס' רי"ד, רא"ש, ר"ן ומאירי, וזוהי הדעה המקובלת באחרונים). שיטת ר' אברהם אבן עזרא שהכוונה לאבנים בצורתן הטבעית, ללא שום סיתות, ומשתמע שלדעתו האבנים אינן

**הגמרא** מביאה את מאמרו של רב כהנא: "קרנות של מזבח חלולות היו", דכתיב (זכריה ט,טו): ומלאו כמזרק כזויות מזבח". מאמר זה מעורר מספר שאלות: על אלו קרנות מדובר, האם הקרנות בראשו של המזבח, או שמא פינותיו ביסוד? כיצד היו חלולות, ולשם מה?



קרנות חלולות - שיטת רש"י. בקרנות נעשו נקבים קטנים, על גגיהן או בצידיהן, כדי לקבל את דם החטאת הניתן על הקרנות.

מדובר על הערבות, או על הקרבן) מפרשים בדרכים שונות את הקרנות האמורות. ועיין תוס' יו"ט לזבחים ה,ד, ולשון בעל 'משמר הלוי' זבחים ס' כז: "שקרן המזבח יכול להתפרש היטב דהיינו זוית המזבח למטה, וזהו לשון המורגל במשנה ובגמרא ובראשונים" (וציין לכמה דוגמאות).

3. וכתב שעשו כן כדי שאם יתן למעלה יפול דם החטאת לתוכו ולא יזוב על מקום המערכות, כלומר, שאין דין לוודא שהדם יגיע לתוך הקרן, אלא הדבר נועד רק למנוע את נפילתו על מקום המערכה. על פי זה יש ליישב קושיה נוספת על רש"י, שכתב הר"מ קאזיס (מידות ג,א): מדוע לא הקפידו שגם דם העולה יבלע במזבח? לשאלה זו יש מקום אם מדובר בדין חיובי; אך אם המטרה רק למנוע נזילת דם במקום המערכה - הרי זה מובן, שכן דם העולה ניתן למטה.

לדעת הראב"ד (הל' בה"ב ב,ז), שהקרנות מרוחקות טפחיים משפת המזבח, נראה בלתי אפשרי שהכהן העומד על הסובב יגיע לגג הקרנות, ועיין בהקדמת בעל תפארת ישראל לסדר קדשים, 'חומר בקודש', פ"ה אות ג.

1. הגרסה לפנינו בגמ': "אבנים של קרנות חלולות היו", אולם רש"י והשיטה מקובצת (אות א) גורסים: "קרנות של מזבח", וכן בערוך (ערך מל 12) ובסמ"ג (מ"ע קט), ובדק"ס מציין שכן הוא בכל כתבי היד.

2. לשון הפסוק "זויות מזבח" יכולה להתפרש על כל מקום שהוא בפינת המזבח. גם לשון "קרן" מצויה במשנה לא רק ביחס לבלטות שבראש המזבח, אלא גם ביחס לפינת המזבח למטה: בזבחים ו,ב: "שלושה דברים היתה אותה הקרן משמשת מלמטן ושלושה מלמעלה". ובתמיד ד,א: "של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית... של בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית". ובמידות ג,ב: "ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים... שהדמים הניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהן". בתמיד ב,ה שנינו: "המערכה שניה לקטורת מכנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות", והגמ' להלן (נח,ב) מתלבטת האם הכוונה לקרן שבראש המזבח או לפינת היסוד. ועיין סוכה מה,א, באשר לפסוק (תהלים קיח,כז): "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח", שלכאורה הפירושים השונים שם (האם

על הקרנות ביסוד. נראה שהמניע לפירוש זה הוא הפסוק ממנו לומד רב כהנא: "ומלאו כמזרק כזויות מזבח". מן הכתוב משתמע שזויות המזבח מלאות דם כמזרק, ואם כן לא מדובר על הקרנות שבראש המזבח (שגם על פי הביאורים הנ"ל לדעת רש"י, מדובר בטיפות דם מועטות בלבד).



שיטת 'יש מפרשים'. מדובר בחללים בקרן היסוד, על מנת לקבל את דם הקרנות. לשיטה זו, יתכן שהיו נקבים נוספים ביסוד בכל פינות המזבח ולא רק בדומית מערבית.

#### בירור שיטת תוספות

יש לברר את שיטת תוספות בעניין, וזו לשונם במלואה: "ומלאו כמזרק כזויות מזבח – הוה מצי לאתויי מתניתין דמסכת מדות 'ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין, שהדמים היו נתונים על יסוד דרומית יורדין בהן ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון'; אלא ניחא ליה לאיתויי דרב כהנא, משום קרא. ובקונטרס פירש, שהנקבים היו בד' קרנות, שיפול דם חטאת לתוכן ויבלע; ותימה לפירושו, שלא היו המתנות למעלה, אלא כנגד חודה מבחוץ". דברי תוספות ניתנים לשני פירושים:

א. דעתם כרש"י והרמב"ם, שמדובר על ראש המזבח<sup>5</sup>, ובאו להעיר שתי הערות: האחת, שלצורך הסוגיה (שאין מטרתה לדון על הנקבים בקרנות, אלא רק להוכיח שניתן להניח גוף כלשהו במזבח בשעת בניינו ולנטלו לאחר מכן) ניתן היה להביא את המשנה על הנקבים שביסוד, ולא להוכיח מהנקבים שעליהם מדבר רב כהנא, שהם בראש המזבח; ועל כך תשובתם, שהגמ' העדיפה להביא את דברי רב כהנא, משום הפסוק. והערה שניה, שאינה קשורה לראשונה, שטעמו של רש"י לעניין החללים אינו מובן. ב. דעתם כשטמ"ק, שמדובר בנקבים ביסוד, ובאו לומר

על דברי יוסף בן מתתיהו (מלחמת היהודים ה,ה,ו): "ופינתיו [של המזבח] היוצאות ממנו היו כדמות קרנות", ומשמע - כקרני הבהמות.

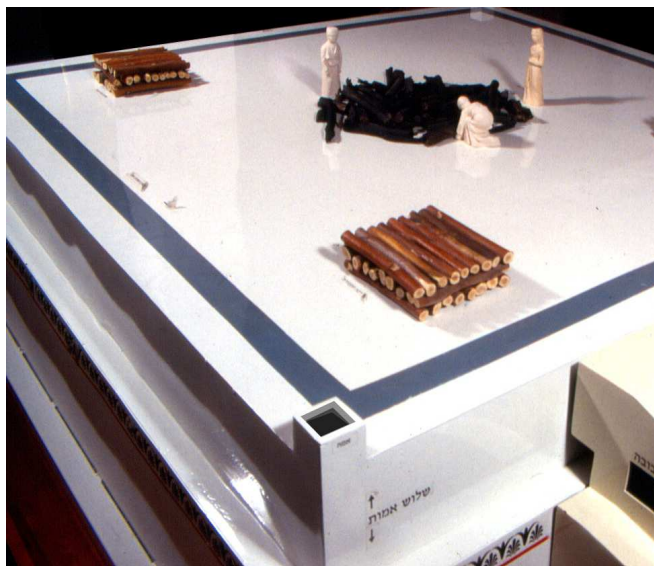
5. כך, כנראה, הבינו בליקוטי הלכות כאן ובערוך השולחן (סי' ה, כ), שכן נקטו בפשטות כשיטת רש"י והרמב"ם, ולא ציינו לדעה אחרת (ועדיין תמוה מדוע לא ציינו לשטמ"ק, שנדפס כבר בשנת תר"מ ומצוין מספר פעמים בליקוטי הלכות).

"מקלות וקסמים (דקים) [חלקים. שטמ"ק ודק"ס] נתן בין חלוקי האבנים, וכשיבש הוציאם, ונשארו מקומות בנקבים [חלולים. שטמ"ק]".

#### דעת הרמב"ם: הנקבים בגג הקרנות

הרמב"ם בהל' בית הבחירה (ב,ח) פוסק: "גובה כל קרן וקרן חמשה טפחים, וריבוע כל קרן אמה על אמה, וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן". בהמשך (הל' טז) ביאר יותר את צורת עשייתן: "כשבונין המזבח... נותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד, וכן נותן בתוך כל קרן וקרן, עד שישלים הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין, כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין". פירושו ברור, שהקרנות האמורות הן ארבע הקרנות הבולטות מן המזבח, והחלל באמצען.

הרמב"ם אינו מבאר מה הטעם לעשיית הקרנות חלולות, ואף אינו מביא את הפסוק המלמד זאת. נראה, שלדעתו זוהי צורת 'קרן' האמורה בתורה, דהיינו כקרני החיות, שהן חלולות, והפסוק בזכריה מהווה רק גילוי מילתא לכך<sup>4</sup>.



קרנות חלולות - שיטת הרמב"ם. ברמב"ם משמע שיש בקרנות חלל גדול, כעין מזרק, ככתוב "ומלאו כמזרק כזויות מזבח". אולי לדעתו החלל הוא שמגדיר זאת כ"קרן".

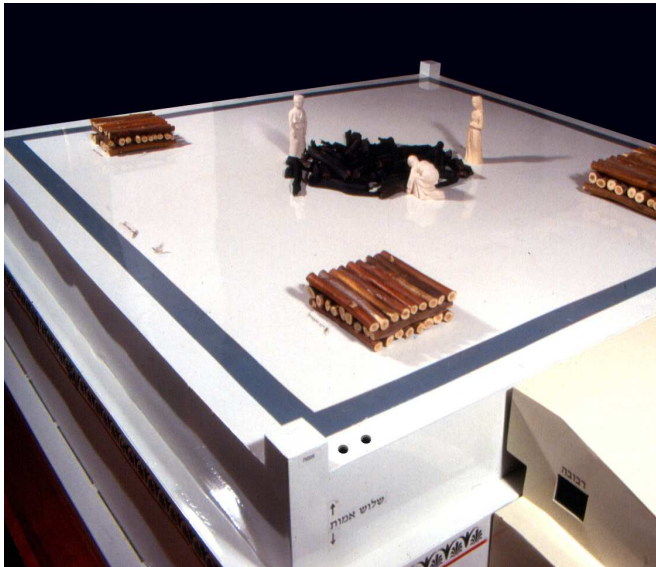
#### דעת 'יש מפרשים': מדובר בקרנות ביסוד המזבח

בשיטה מקובצת (אות א) מביא שיטת 'יש מפרשים': "קרנות המזבח חלולות היו כדתנן במסכת מידות: בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים... שהדמים הניתנים על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי יורדין בהם". לדעתו, רב כהנא מדבר

4. כך כותב האברבנאל (שמות כז): "ונקראו קרנות מפני שהיו בולטות לצד מעלה כמו קרניים [כיו"ב ברמב"ן דברים א,ד], גם [מפני שהיו חלולות מבפנים כדי לשפוך בם הדם, שמשם היה יורד למטה בתוך חלל הארץ אל יסוד המזבח ויורד עד התהום ולא ייראה לעין]" (דבריו בעניין הדם הם כעין פרש"י, אך תמוה, היכן מצינו ששופכים דם לקרנות). יש לציין גם לדברי ר' אברהם בן הרמב"ם (שמות כז,ב), הכותב שהקרנות במזבח הנחושת במשכן היו עגולות, מפני היופי שבדבר. עוד יש להעיר

אצבע, נראה שהשיריים היו מועטים, אם בכלל (ראה מערכה צב), וגם מסתבר שרוב הדם נורק במתנה הראשונה מבין השתיים, כדי לחסוך בטירחת המשא. גם בקרבנות הניתנים בשפיכה אחת, מסתבר שהנתינה היתה בדרך כלל בצפון המזבח, הקרוב לבית המטבחים<sup>8</sup>. ממילא, רוב דם הקרבנות ניתן בפניה הצפון מזרחית של המזבח. לפיכך, לא מובן מדוע נעשו נקבים דווקא בקרן הדרום מערבית, בה ניתנים השיריים, ולא בשאר הקרנות<sup>9</sup>.

סמך נוסף לדבר מ'אגרת אריסטיאס', מימי הבית השני<sup>10</sup>, שם נאמר (אות צא): "ופיות רבים יש ביסוד המזבח והם אינם נראים לאיש מלבד המשרתים בעבודה, וכל דמי הקרבנות הרבים מיטהרים כמו בתנועה אחת וכהרף עין". יש לציין גם ללשון רש"י (שמות כט, יב): "אל יסוד המזבח – כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ".



שיטת בעל יריעות שלמה. הגמרא עוסקת בנקבים בראש המזבח שנועדו לשפיכת הנסכים.

### בעל יריעות שלמה: מדובר בנקבי הנסכים בראש המזבח

ביריעות שלמה (הל' בית הבחירה ב, ח) הציע פירוש אחר לסוגיה, לפיו מדובר בנקבי הנסכים שבראש המזבח (עיין רש"י להלן סא, ב ד"ה שיתין), ורב כהנא מחדש, שנקבים אלו היו בזוית המזבח. אף ציין, שרש"י בזכריה פירש כך: "ומלאו... כמזרק – שמלא דם לפני המזבח. כזויות מזבח –

שנקבים אלו עצמם מפורשים במשנה, אך הגמ' העדיפה להזכירם בשם רב כהנא, מחמת הפסוק המוכיח על עניינם. ואין לפרש כרש"י שמדובר בנקבים ב' הקרנות שבראש המזבח, כי לשם לא הגיע הדם<sup>6</sup>.

לכאורה אין מקום להבין כך בתוס', שהרי העיקר חסר מן הספר, שלא כתבו במפורש שמדובר על הנקב ביסוד המזבח! ברם, יתכן שתוס' הבינו בפשטות ש"מלאו כמזרק" לא יכול להאמר אלא על נקבים אלו, ולכן באו רק לבסס את הדברים.

כמה נקודות בלשונו של תוס' מטות לפירוש זה: א. תוס' מאריכים בהבאת המשנה במידות, "שהדמים ניתנים בהן" וכו', ואין צורך בכל זה, אם לא באו אלא לומר שמצאנו במשנה דוגמא לחללים במזבח. אבל אם באו לומר, שדברי רב כהנא על "ומלאו כמזרק" מופיעים כבר במשנה – ניחא. ב. לדרך זו, שתי הנקודות שתוס' דנים בהן מתקשרות זו לזו כמהלך אחד, המבסס את פירוש השטמ"ק, לאפוקי מרש"י. ג. תוס' מקשים על טעמו של רש"י לעניין הנקבים, אך לא מציעים הסבר חלופי, ולפירוש זה הדבר מיושב. ד. תוס' מאריכים בהבאת דברי רש"י: "ובקונטרס פירש שהנקבים היו ב' קרנות, שיפול דם חטאת...", ומילים אלו מיותרות, לכאורה, אלא אם כן באו לומר שלדעתם הנקבים לא היו ב' קרנות, אלא רק בקרן הדרום מערבית.

**האם הנקב רק בקרן הדרום מערבית, או בכל קרנות היסוד?**  
פירוש השטמ"ק והתוס' מעורר קושי בסיסי, שהרי לשון רב כהנא: "קרנות של מזבח חלולות היו", וכיצד ניתן לפרש שכוונתו רק לקרן הדרום מערבית?!

יתכן אולי לומר, על פי דרכם, שהיו נקבים דומים בכל פינות היסוד<sup>7</sup>. אמנם המשנה במידות מזכירה נקבים בקרן הדרום מערבית בלבד, אך אולי פירושה, שקרן זו התייחדה בכך שהיו בה שני נקבים, אחד לשירי דם החטאות הפנימיות, ביסוד המערבי, והשני לשירי דם החטאות החיצוניות, ביסוד הדרומי.

אכן, הדעת נותנת שהיה נקב גם בפניה הצפון מזרחית, לפחות: מסתבר, שרוב הדמים שניתנו על המזבח אינם דמי חטאת, אלא דמי עולות ושלמים, הניתנים בשתי מתנות שהן ארבע (תחילה בקרן הצפון מזרחית ואחר כך בקרן הדרום מערבית), וכן בכור מעשר ופסח, הניתנים בכל מקום כנגד היסוד. בדמים אלה, הניתנים בזריקה מכלי ולא במתן

6. כך פירשו בברכת הזבח, יד בנימין ואיזהו מקומן כאן, הר המוריה ויריעות שלמה על הרמב"ם שם, וספר 'בני אשר' פ"ב.

7. הדיק האחרון הנ"ל בתוס' יתבאר לפי זה מעט אחרת, שלדעתם הנקבים אינם ב' קרנות, אלא ב', בהעדר יסוד בקרן הדרום מזרחית. הר"מ קאזיס, בפירושו למידות ג, א, העלה אפשרות לפרש כעין זה: "ואם היינו מפרשים דקרנות הללו לא הקרנות של מעלה שגבהן אמה קאמר, אלא כל זויות המזבח עד למטה קרי קרנות [ויש בהם סידרה של נקבים, כפירוש רש"י] - הוה ניחא [שהנקבים נועדו לבלוע את דמי כל הקרבנות, עיין שם], אלא שנראה שאין כן דעת רש"י, שזכר דם חטאת בלבד".

8. המאירי בפסחים סד, א אף מביא דעה שדם בכור מעשר ופסח ניתן בקרן צפונית

מזרחית דווקא, עיין מערכה צג הערה 20.

9. שיקול זה תלוי בשאלה, האם השיריים הניתנים ליסוד נשפכים ישירות לנקבים, או שמא הם נשפכים על היסוד, וממנו הם זורמים לנקבים בתעלה שנעשתה לשם כך ביסוד (כדעת התפא"י במידות ג, ג, ועיין במערכה קיט בשם 'פירוש קדמון' ביומא טו, ב, ובהרחבה לעיל מערכה קיד). לפי הצד השני, יתכן שלא היו נקבים נוספים במזבח, והדם הניתן בצפון ובמזרח זרם באותה תעלה ביסוד אל הנקבים שבדרום-מערב. ברם, מן המשנה במידות משמע שרק הדמים שניתנו בדרום ובמערב ירדו בנקבים אלה.

10. ראה אודותיה לעיל מערכה כז הערה 10.

יתירה מזו: אפשר שמדאורייתא אין חובה כלל לעשותם, והכתוב רק מלמד שכך נעשה בימי בית שני, ימי זכריה הנביא<sup>13</sup>.

### סיכום

הגמ' מחדשת שיש חללים בקרנות המזבח, ונאמרו כמה פירושים באשר למקומם ותפקידם: א. נקבים בחלקו העליון של המזבח (בקרנות עצמן, בחלקן העליון או בצידן). בהם נכנס דם החטאת (רש"י). ב. חלל גדול בקרנות הפתוח כלפי מעלה, אולי משום שכך היא צורת קרן (רמב"ם). לדעה זו, יתכן שהחלל מעכב במזבח, ובלעדיו אין זו 'קרן'. ג. נקב בקרן הדרום מערבית של היסוד, לקבלת שיירי הדם (שטמ"ק, ונראה שזוהי גם דעת תוס'). לשיטה זו, יתכן שהיו נקבים נוספים ביסוד, בשאר פינות המזבח. ד. נקבי הנסכים שבראש המזבח, בשפתו (יריעות שלמה).

שמנסכין שם יין והיין צף עליו כמו ששינו במסכת סוכה". נראה שהראשונים לא פירשו כך את הגמ', משום שפירשו את הפסוק אחרת, שעוסק בדם (עיין בשאר המפרשים שם). טעם אחר: רב כהנא מדבר על הקרנות, ואילו נקבי הנסכים לא היו בקרנות, אלא בצד הקרן הדרום מערבית<sup>11</sup>, ואף היו עמוקים עד בור השיתין בקרקע המזבח<sup>12</sup>.

### האם נקבי הקרנות מעכבים?

הגמ' להלן (סב,א) קובעת, שהקרנות שבראש המזבח מעכבות בו. לפיכך מסתבר, שאם נדרש חלל בקרנות אלו, וזאת מעצם המושג 'קרן' (כפי שצדדנו לעיל בדעת הרמב"ם) – הרי שדין זה מעכב (אם כי, הרמב"ם בפירושו המשנה במידות ג,א, המתאר במפורט את המזבח לחלקיו, אינו מזכיר את החללים הללו). לעומת זאת על פי שאר הפירושים, לפיהם החלל נדרש לשם קבלת דם החטאת, או שמדובר על מקומות אחרים במזבח, ברור שאין זה מעכב.

## מערכה קכג. איתור מקום המקדש (נד,ב)

שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה... ועברתם את הירדן... והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם" (דברים יב,ה-יא). על כך נצטוו ישראל בכניסתם לארץ, כדברי הגמ' בסנהדרין (ב,ב): "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכריז זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה". לא "בית המקדש", שכבר היה, אלא בית במקום אשר יבחר ה'. על כך כתב הרמב"ם (הל' מלכים א,א): "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ... ולבנות להם בית הבחירה, שנאמר: לשכנו תדרשו ובאת שמה"<sup>1</sup>.

לשם כך, היה על ישראל בתחילה לברר איזהו המקום אשר יבחר ה'. זאת כיצד? דרשו חז"ל (בספרי בפרשת ראה): "דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', דרוש ומצוא, ואחר כך יאמר לך נביא. וכן אתה מוצא בדוד, שנאמר (תהלים קלב,ה): '...עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב', מנין שלא עשה אלא על פי נביא? שנאמר (שמואל-ב כד,יח): 'ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבוסית, ואומר (דה"ב ג,א): 'ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו'".

**בתורה** מצוין בית המקדש הקבוע, "בית עולמים", כ"המקום אשר יבחר ה'" (דברים יב,ה) ועוד רבים), ללא ציון מקומו המדויק. בנביאים נאמר, שדוד המלך מלך ב"עיר דוד" אשר בירושלים, ולאחר מכן העלה לשם את ארון הברית (שמואל-ב ו). בשלהי ימי דוד בנה דוד מזבח בגורן ארונה היבוסית בהר המוריה (שמואל-ב כד), כתשתית לבניין בית המקדש בימי שלמה (דברי הימים-ב ג,א). הסוגיה מלמדת כיצד נקבעה ירושלים כעיר המקדש, ומה הם השיקולים המנחים בבירור המקום אשר יבחר ה'.

### מצות "לשכנו תדרשו ובאת שמה"

במצות בניין בית המקדש קיימים שני עניינים: האחד – הקמת בית לה', ככתוב "ועשו לי מקדש" (שמות כה,ח). על כך נצטוו ישראל במדבר סיני, וקיימו זאת בהקמת המשכן, שאף הוא מקדש ("משכן איקרי מקדש", שבועות טז,ב). כך לשון הרמב"ם (הל' בית הבחירה א,א-ב): "מצות עשה לעשות בית לה'... וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו [כקיום למצוה זו], והיה לפי עשה... ושלוש מאות ותשע וששים ושנה עמד מקדש שילה... ובאו לנו ובנו שם מקדש... ובאו לגבעון ובנו שם מקדש" (ועיין מערכה שו).

השני – השכנת המקדש במקום הקבוע אשר יבחר ה', ככתוב: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל

13. כן משמע לשיטת רש"י, על פי ביאור בעל תוספת קדושה הנ"ל הערה 3. לפירוש בעל יריעות שלמה, שמדובר בנקבי הנסכים, נראה שחובה לעשותם, כדי לקיים "שתייה כאכילה" כדברי הגמ' להלן סא,ב.

1. פירוש זה לפסוק הוא על פי הספרי להלן. בפשט הפסוקים ניתן להבין ש"לשכנו תדרשו" הוא ציווי לפקוד את המקום לאחר שכבר נבנה, עיין רמב"ן, וכמובן מבחינה מהותית הדברים עולים בקנה אחד.

11. כן משמע ברש"י להלן סב,א ד"ה שיתין, שהיו "בראש המזבח" ולא "בקרן", וכן בסוכה מח,ב ד"ה כמין: "על גב המזבח", ובפירושו לשמות כט,מ. אך עיין בשטמ"ק סד,א בהשמטות אות מב, שמשמע שהיו בקרן עצמה.

12. אם כי, ניתן לפרש ש'קרן' בדברי רב כהנא היינו כל פינת המזבח, מלמעלה עד למטה. יש להעיר, שכנראה לשיטת הרמב"ם לא היו נקבים לנסכים בגוף המזבח, אלא רק ביסוד, ראה להלן מערכה קמג.